

Pastoral Psikoloji Merkezinde Klinik Manevi Bakım Eğitimi

Öz: Manevi bakım ve danışmanlık, profesyonel eğitim gerektiren bir hizmet olmakla beraber ülkemizde yeni gelişmeye başladığı için bu alanda profesyonel sayılabilecek bir eğitim anlayışı ve modeli henüz oluşmamıştır. Almanya manevi bakım konusunda köklü bir geçmişe ve profesyonel bir eğitim ve uygulamaya sahiptir. Alman eğitim ve uygulama modellerinden faydalanmak ülkemizde manevi bakım alanının teorik, pratik ve eğitim açısından gelişimine önemli katkılar yapacaktır. Bu makalede Almanya'daki pastoral psikolojik eğitimleri içerisinde en yaygın olan *Klinik Manevi Bakım Eğitimi*'nde (Klinische Seelsorgeausbildung, KSA) edinilen tecrübeler ve kazanımlar anlatılmaktadır. Klinik manevi bakım eğitimi, kısaca manevi danışmanlık yetkinliği kazandırmaya yönelik bir eğitimidir. Teori üniteleri, vaka analizleri, grup içerisinde öz deneyim üniteleri, staj ve süpervizyondan oluşan eğitim, Almanya'nın Hattingen şehrindeki Pastoral Psikoloji Merkezinde "Manevi Bakım - Manevi Danışmanlıkta Pastoral Psikolojik İlerleme Eğitimi/Klinik Manevi Bakım Eğitimi" adı altında alınmıştır. Alman Pastoral Psikoloji Birliği (DGFP) standartlarındaki eğitim bir yıla yayılan dört dönemde tamamlanmıştır. Eğitime katılım, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Manevi Bakım, Manevi Danışmanlık, Klinik Manevi Bakım Eğitimi.

Zuhâl
AĞILKAYA ŞAHİN^{*}

Clinical Pastoral Training at a Pastoral Psychology Center

Abstract: Pastoral care and counseling is a service that requires professional training. However, there is a lack of a professional training understanding and a model developed in Turkey, because the field is very new. In Germany, pastoral care has a deep-rooted history and a professional practice and training. Benefiting from German pastoral care practices and trainings would make important contributions to the theoretical, practical, and educational development of the field in Turkey. This paper reports about the experiences and achievements that I received at the most wide spread pastoral psychological training in Germany, the clinical pastoral training. In short, clinical pastoral trainings aim to provide a competency for pastoral care. The training that consisted of theory units, verbatim analysis, self awareness in group interaction units, practical training, and supervision, took place at the Pastoral Psychology Center in Hattingen/Germany entitled "Spiritual Care - Pastoral Psychological Promotion in Pastoral Counseling/Clinical Pastoral Training". The training that was according to the German Pastoral Psychology Association's standards was completed in four intervals during one year. The training was attended in the frame of a Scientific Research Project at Izmir Katip Celebi University..

Keywords: Pastoral Care, Pastoral Counseling, Clinical Pastoral Training.

* Dr. Öğr. Üyesi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı. E-Posta: zuhal.agilkayasahin@medeniyet.edu.tr – ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3111-0336>

Giriş

Manevi bakım ve danışmanlık insanlara içinden geçmekte oldukları durumlarda (hastalık, mahkumiyet, yas, kriz, vb.) eşlik etmeyi ifade eden bir tür danışmanlık faaliyetidir. Bu hizmet ülkemizde gelişmekte olan bir alandır ve artan oranlarda kurumsal ve akademik ilgiye mazhar olmaktadır. Hizmetin resmi yürütücüsü olan Diyanet İşleri Başkanlığı, eğitimler ve uygulamalar yürütürken, üniversiteler yüksek lisans programları açarak alana katkı sunmaktadır. Ancak manevi bakım ve danışmanlık profesyonel bir eğitim ve pratik deneyim yani yetkinlik ve yeterlik gerektiren hassas bir alandır. Bu hassasiyet, uygulamada insanlarla yakın ilişkiler kurup onların dini/manevi ve dünyevi soru ve sorunlarında yardımcı olma çabasından olduğu kadar, eğitim aşamasında bu hizmetin verilebilmesi için gereken kişisel ve mesleki becerilerin geliştirilmesi gereğinden de kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu alanda hizmet verecek kişilerin profesyonel bir eğitim almaları bu alanda yetkinlik ve yeterliğe sahip kişilerin faaliyet göstermesine bağlıdır. Pastoral psikoloji merkezinde klinik manevi bakım eğitimi bu bakımdan Diyanet bünyesinde veya yüksek lisans programlarında verilen derslere ve alanda gösterilen faaliyetlere uzmanlık katan bir eğitim olmuştur.

Manevi danışmanlık yoğun ve yakın insan ilişkileri içinde geçen bir yardım türüdür. Empatik dinleme, hoşgörü, kabul, samimiyet, anlayış gibi tutumlar bu mesleğin icrasında ve eğitiminde anahtar kavramlardır. Klinik manevi bakım eğitimleri, bu tutumları edinmek, iletişim becerilerini, kendilik ve öteki algısını geliştirmek için imkan sağlar. Bütün bunlar, yetkin bir manevi danışmanlık için vazgeçilmez şartlardır. Klinik manevi bakım eğitimi de manevi danışmanlık yetkinliği kazandırmaya yönelik bir eğitimidir. Ülkemizde manevi bakım eğitimleri teoriyle kısıtlıdır. Oysa insanın ruhuna dokunan böyle bir meslek veya hizmetin eğitimi, uygulama ve alıştırmalar olmaksızın düşünülemez. Klinik manevi bakım eğitiminin ayrıcalığı, onun teori ve uygulamayı bütünleştirmesidir. Kurs, eğitim süresince bizzat manevi danışmanlık yapma imkanı, edinilen tecrübeleri diğer kursiyer ve eğitimcilerle irdeleme fırsatı ve edinilen tecrübeleri bireysel süpervizyon eşliğinde değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Tecrübi boyutu ön planda olan bu üç unsur katılımcıya kişisel ve mesleki beceri katarak onu hem bu hizmetin verilmesine hazırlamakta hem de bu hizmetin eğitimine katkı yapmaktadır.

Boisen'in geliştirdiği ve tecrübeye dayalı olarak öğrenme (*learning-by-doing*) anlayışına dayanan *clinical pastoral training/CPT* modeli Amerika'da gelişmiştir.¹

1 D. Stollberg, *Therapeutische Seelsorge*, (München: Kaiser, 1969), 36-59; A. Wittrahm, *Seelsorge, Pastoralpsychologie und Postmoderne*, (Stuttgart: Kohlhammer, 2001), 24; K. Winkler, *Seelsor-*

Bu model pastoral psikolojideki yerini özellikle Amerikan manevi danışmanlık hareketi öncülerinden Boisen'in öğrencisi Hiltner sayesinde kazanmıştır. Hiltner² *pastoral counseling*, yani pastoral danışmanlık ile belirli bir metodikle yürütülen manevi danışmanlık görüşmesini kasteder. Avrupa'da Hollandalı Faber ve van der Schoot'un çalışmalarıyla etkili olan bu yaklaşım Almanya'da Stollberg ile yaygınlaşmıştır. Pastoral psikoloji ile kastedilen Stollberg'in³ ifadesine göre "pastoralin (manevi danışmanlığın) hizmetindeki psikoloji" veya Johnson'a⁴ göre "psikolojinin pastoral çalışmaya uygulanmasıdır." Pastoral psikolojik yaklaşım, pastoral eylemlerde psikoloji ve iletişim teorilerine dayanan bir görüşme tekniği ve uygun ilişki kurma yeteneğini ön görür.⁵ Bu bakımdan pastoral psikoloji "insanın manevi danışmanlık durumlarındaki yaşantı ve davranışlarının bilimi"dir.⁶ Buradan hareketle pastoral psikolojik bilgilerin kitaplardan öğrenilip uygulamaya koyulabilecek bilgiler olmadığı söylenebilir. Bu makalede anlatılacağı üzere klinik manevi bakım eğitiminin genel geçer bir müfredatının olmayışı bu pastoral psikolojik anlayışın bir yansımasıdır.

Amerika'dan Kıta Avrupa'sına kadar pastoral psikolojik bir anlayışla yaygınlaşan klinik manevi bakım eğitim türü yıllar içinde başarısını kanıtlamış ve Batı dünyasında en çok tercih edilen ve kabul gören eğitim türü⁷ haline gelmiştir.⁸

Klinik manevi bakım eğitiminin bir kazancı da ülkemiz şartlarına ve özelliklerine uyarlanabilecek yeni bir eğitim anlayışının gelişmesini desteklemesidir. Bu alan-

- ge. (Berlin, New York: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000); M. Klessmann, *Seelsorge*, (Neukirchen - Vluyn: Neukirchener, 2010), 77-78; J. Ziemer, *Seelsorgelehre*, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000), 85-90; R. Gestrich, "Aus - und Fortbildung für Krankenhausseelsorge," *Handbuch der Krankenhausseelsorge*, haz. M. Klessmann, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002), 261.
- 2 S. Hiltner, *Religion and Health*, (New York: Macmillan, 1943), 167; S. Hiltner, *Pastoral Counseling*, (New York & Nashville: Abingdon, 1949), 95.
- 3 D. Stollberg, "Was ist Pastoralpsychologie 1992?," *Wege zum Menschen*, 168-172, 45 (1993): 169.
- 4 P. E. Johnson, *Psychology of Pastoral Care*, (New York, Nashville: Abingdon, 1953), 26.
- 5 Batıda "pastoral çalışma ve eylemler" ile ifade edilen hizmetler ülkemizde "manevi bakım/destek/danışmanlık" adı altında yaygınlık kazanmıştır. İngilizcede *clinical pastoral training*, Almanca da *klinische Seelsorgeausbildung* olarak ifade edilen eğitim için Türkçede *klinik manevi bakım eğitimi* ifadesi tercih edilmiştir. Zira Türkiye'de akademik çevreler ve uygulamada manevi bakım/manevi danışmanlık ifadeleri yaygınlık kazanmıştır.
- 6 G. Schmid, "Pastoralpsychologie," *Lexikon für Theologie und Kirche*, 7. Bd., 1441-1443, (Freiburg: Herder, 1998), 1441.
- 7 E. E. Thornton, *Professional Education for Ministry: A History of Clinical Pastoral Education*, (Nashville: Abingdon, 1970); D. Stollberg, *Therapeutische Seelsorge*, (München: Kaiser, 1969); E. Fahlbusch, *Praktische Theologie. Taschenlexikon Religion und Theologie*, 5. Bd., 124-129, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983).
- 8 Klinik manevi bakım eğitimin ayrıntıları için bkz. Z. Ağılkaya Şahin, "Klinik Manevi Bakım Eğitimi - Almanya Örneği," *Journal of Intercultural and Religious Studies*, 7 (2014a): 37-59.

da henüz ilk adımlarını atan ülkemiz için bu eğitim türü bir örnek, bir model olabilir. Elbette bunun için eğitim konuları ve içerikleri Türk kültürüne uyarlanması gerekir. Bunu için ise öncelikle bu eğitime bizzat katılım gerekmektedir.

Almanya'da alınan klinik manevi bakım eğitimin yapısı ve içeriğine geçmeden önce eğitimin özelliklerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Eğitimin Özellikleri

Kısaca KSA (*klinische Seelsorgeausbildung*) olarak ifade edilen Alman klinik manevi bakım eğitimlerinin en yaygın ve geçerli olanları Alman Pastoral Psikoloji Birliği (Deutsche Gesellschaft für Pastoralpsychologie, DGfP) tarafından onaylı olan eğitimlerdir. DGfP'ye göre (<https://www.pastoralpsychologie.de>) KSA, bir öğrenme sürecidir ve manevi danışmanlık, süpervizyon ve iletişim üzerinde derinlemesine düşünmeyi (refleksiyon) ve pratik yapmayı kapsar. Eğitimin isminde geçen "klinik" ifadesi uygulamayı ifade eder⁹ ve tecrübi öğrenmeye işaret eder. Batıda bu öğrenme biçimi *yaparak öğrenme* anlamında *learning-by-doing* ile ifade edilir ve Amerika ve Avrupa'da klinik manevi bakım eğitimlerinin temel özelliği ve kuralıdır.¹⁰ Bu öğrenme şeklinde ilişkiler hakkında teorik olarak bir şeyler öğrenilmez, ilişkiler bizzat ilişkiye girerek öğrenilir ve edinilen tecrübeler süpervizyon aracılığıyla değerlendirilir. Bir nevi "yaşamın kendisinden öğrenme"-dir.¹¹ Kursiyerlerin somut manevi danışmanlık tecrübeleri (görüşme kayıtları) en önemli öğrenme malzemeleridir.

Öğrenme, süpervizyon eşliğinde, grup içinde, öz deneyim vasıtasıyla, çoğulcu metot ve süreçlerle gerçekleşir. Kursiyerin bizzat kendisi, tecrübeleri, teoloji ve maneviyatı da öğrenim sürecinde önemli unsurlardır. Eğitimdeki öğrenim alanları katılımcının bizzat kendi uygulama alanıdır. Eğitimin kapsamında şu başlık ve sorular bulunur (DGfP):

Uygulama: Learning-by-doing olarak ifade edilen yaparak öğrenme sürecinde bir başka ifadeyle manevi danışmanlık uygulamalarımın refleksiyonundan çalışmalarım için ne öğrenebilirim?

9 D. Stollberg, özel görüşme, 28.04.2011.

10 A. Wittrahm, *Seelsorge, Pastoralpsychologie und Postmoderne*, 26; M. Klessmann, *Seelsorge*, (Neukirchen - Vluyn: Neukirchener, 2010); M. Klessmann, "Pastoral care for the sick," *Religion Past & Present* (IX), 591-592 (Leiden: Brill, 2011); J. Ziemer, *Seelsorgelehre*, 87; K. Winkler, *Seelsorge*, (Berlin, New York: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000), 199.

11 K. Frielingsdorf, "Seelsorgeausbildung," *Lexikon für Theologie und Kirche*, 9. Bd., 388-389, (Freiburg: Herder, 2000), 388.

Kişilik: Kendimi, bir başka kimseyi, bir durumu, ilgili çalışma ve yaşam bağlamında nasıl algılıyorum? Bunlara nasıl etki ediyorum?

İlişki: Manevi bakımda ilişkileri nasıl şekillendiriyorum? Bu ilişkileri öğrenim grubunda "şimdi ve burada" nasıl şekillendiriyorum? Ben ve ötekiler nasıl iletişim kuruyoruz?

Teori: Manevi bakıma psikoloji, psikoterapi, iletişim ve sosyal bilimlerden hangi yaklaşımlar katkı yapar?

KSA'ların içerik ve hedeflerinde ise şu konular bulunmaktadır (DGfP):

- kendilik ve öteki algısını geliştirmek
- inanç ve yaşam yorumlarını tanımak; kendi inancını reflekte etmek ve uygun şekilde ifade etmek
- yaşam hikayesi, kişisel maneviyat ve manevi bakım uygulaması arasındaki etkileşimi reflekte etmek
- duygular, dinamikler ve davranış kalıplarını algılamak ve bunlarla yetkin bir şekilde ilgilenmek
- beşeri bilimlerdeki teorik bilgileri edinmek ve kendi teolojisiyle entegre etmek
- sistemik bağlantıları reflekte etmek
- etik bağlantıları reflekte etmek
- manevi bakım işi için kendine ait yeterlik ve kaynakları keşfetmek, desteklemek ve geliştirmek
- manevi danışman olarak rol kimliğini geliştirmek
- insanların kendilerini ifade etme ve yorumlamalarını desteklemeyi öğrenmek (dinler ve kültürler arası)

Bunlarla birlikte KSA, manevi danışman adayında belirli yeterlikler oluşturmayı ve geliştirmeyi hedefler. Bu yeterlikler ve içerikleri şöyledir (DGfP):

1. *Pastoral yeterlik:* manevi danışman olarak kendi kimliğini geliştirmek
2. *Kavramsal yeterlik:* kendi manevi danışmanlık anlayışını oluşturmak
3. *İletişim yeterliği:*

- Kendilik ve öteki algısı: kendini ve başkalarını mevcut yaşam durumu ve duygusal, sosyal, kültürel ve manevi bağlamlarda algılamak
- İletişim: sözlü ve sözsüz iletişim şekillerini çalışmak ve reflekte etmek

- Etkileşim: muhataplarla aksiyon ve reaksiyon içinde gerçekleşen etkileşimin bilincine varmak; buna mevcut durum, duygu, etki ve ilişki fenomenleriyle ilişki kurmak dahildir
- 4. *Hermenötik yeterlik*: Dini geleneği içinde kendi inancını anlamak ve uygun bir şekilde ifade etmek ve insanları manevi açıdan kendilerini ifade etmelerinde desteklemek
- 5. *Ritüel yeterliği*: sembol ve ritüellere aşinalık, icabında onları geliştirmek, şekillendirmek ve uygun bir şekilde kullanmak
- 6. *Ahlaki yeterlik*: kendi dini geleneğine dayalı bir tutumu sorumluluk içinde yaşamak ve ahlaki tartışmalarda ortaya koymak; mesleki etik standartları algılamak, betimleyebilmek ve saygı duymak
- 7. *Sistemik yeterlik*: ilgili çalışma alanının yapı ve organizasyonuna dair faktörleri öğrenmek ve onlara uygun bir ilişki geliştirmek
- 8. *Teorik yeterlik*: manevi danışmanlık, teoloji ve beşeri bilimlerin yaklaşımlarını manevi danışmanlık için kullanmak

DGFp standartlarında böyle bir eğitim toplamda altı haftayı kapsar ve genellikle farklı dönemlerde bir veya ikişer haftalık dönemlerde verilir. Temel hedef, manevi danışmanlık yetkinliklerinin derinleştirilmesi ve manevi bakım yaklaşımlarının reflekte edilmesidir. İki kez altı haftalık KSA kursu tamamlayanlar, 12 haftalık süpervizör eğitimine hak kazanırlar. Süpervizörlükten sonra ise KSA eğitimliği kursuna katılma imkanı doğar.

Eğitime Başvuru Süreci

Bir önceki bölümde görüldüğü üzere DGfP'nin eğitim anlayış ve yaklaşımında teoloji ve maneviyat önemli bir yer tutmaktadır. Almanya'daki klinik manevi bakım eğitimleri de daha çok Kilise bünyesinde çalışanları kabul eden bir eğitim türüdür. Genellikle rahip, rahibe, diyakon,¹² manevi danışman gibi doğrudan veya dolaylı olarak Kiliseye bağlı çalışanlar, bağlı buldukları kiliselerinin de maddi desteği ile bu oldukça pahalı kurslara katılma imkanı bulurlar. Bu açıdan bir Türk-Müslüman olarak Almanya'da böyle bir eğitim imkanı bulmak oldukça zor olmuştur. Almanya çapında farklı bir din ve kültürden bir katılımcıyı kabul etmeye hazır olan DGfP standartlarında sadece bir kaç merkez bulunmaktadır. Çoğu

12 En düşük ruhban rütbesi.

eğitim merkezi, kurs, kursiyer ve eğitimcilerin profilleri, eğitimin veriliş şekli ve içeriğinde genelde Hristiyan inancının izleri bulunduğu için, din ve kültürler arası bir eğitime açık ve hazır olmadıklarını ifade etmiştir. Yabancı katılımcıları kabul etmemekle birlikte bu kursların yetkilileri genellikle fahri manevi danışmanlar için verilen kurslara yönlendirmede bulunmuşlardır. Hali hazırda Almanya'da Müslümanlara yönelik bu türden kurslar mevcuttur. Ancak bu fahri çalışanlara yönelik eğitimler manevi bakım eğitiminde söz sahibi olan Alman Pastoral Psikoloji Birliği (DGfP) standartlarına sahip değildir ve adı üstünde profesyonel değil, fahri bir hizmete yönelik eğitim vermektedirler. Birliğin standartlarına uymayan ve Birlikten sertifika alma imkanını sağlamayan bu türden eğitimlere katılma düşüncesi taşınmadığı için yetkililerin bu tür teklifleri baştan reddedilmiştir. Ancak burada şu da belirtilmelidir ki, Almanya'da Müslümanlara yönelik manevi danışmanlığa olan ilgi ve ihtiyacın artmasıyla manevi bakım alanında en profesyonel eğitim türü olan klinik manevi bakım eğitimlerinin de bir dönüşüme gitmesi beklenmektedir. Nitekim görüşmelerde bulunan Alman Pastoral Psikoloji Birliği yetkilileri bu yönde görüş bildirmiş ve kongrelerinde de bu konuda adımlar atılmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Nihayetinde Alman Pastoral Psikoloji Birliği standartlarına göre eğitim veren Hattingen şehrindeki Pastoral Psikoloji Merkezi (PZ.RR Pastoralpsychologisches Zentrum Rhein-Ruhr gGmbH) ile kurulan temas neticesinde "Manevi Bakım - Manevi Danışmanlıkta Pastoral Psikolojik İlerletme Eğitimi/Klinik Manevi Bakım Eğitimi" (Spiritual Care - Pastoralpsychologische Weiterbildung in Seelsorge/KSA) adındaki eğitim için başvuru hakkı kazanılmıştır. Başvurudan sonra yapılan mülakatta adaylar, başvuru evraklarını özellikle de anlatım şeklinde yazılan özgeçmiş dikkatli bir şekilde inceleyen iki kurs eğitimcisi tarafından görüşmeye alınmıştır. DGfP standartlarına göre kursa kabul şartları, motivasyon ve öğrenme isteği, yeteri ölçüde kendilik ve öteki algısı, refleksiyon - iletişim - etkileşim yeteneği, grupla çalışma yeteneği ve dayanıklılıktır. Özgeçmişin, kursa katılma motivasyon ve uygunluğun değerlendirildiği mülakattan sonra 2016-2017 yılları arasında dört dönemde tamamlanacak, bir yıllık klinik manevi bakım eğitimi için kabul alınmıştır.

Eğitimin Yapısı

Kabul alınan pastoral psikoloji merkezindeki eğitimin iki ayrıcalığı bulunmaktaydı. Birincisi, işin tecrübi kısmını tamamlamak için özel bir staj programının oluşturulmasıydı. Vurgulandığı gibi klinik eğitimler tecrübeye, yani uygulama-

ya dayalıdır. Ünitelerden biri olan *protokol incelemeleri*¹³ her adayın uygulama örneklerinin incelenmesini yani bir tür vaka analizini ifade eder. Kursiyerlerin uygulama tecrübesi kazanması ve kursta analiz edilebilecek vaka örnekleri toplayabilmeleri için bazı kurs merkezleri genellikle bir hastanede staj imkanı sunarken, bazıları katılımcıların uygulama örneklerini kendi meslek hayatlarından getirmelerini bekler. Söz konusu pastoral psikoloji merkezindeki kursta diğer katılımcılar meslekleri gereği uygulama tecrübeleri olduğu için bu kursun staj bölümü yoktu. Ancak diğer kursiyerlerle tecrübe ve pratik bakımından bir fark oluşmaması için kursun pastoral psikoloji merkezinde verilen haftalık teorik kısmına ilaveten tarafıma Hattingen şehrinin Augusta Kliniği'nde Türk hastalara yönelik manevi danışmanlık staj imkanı tanındı. Staj süresince hastanenin kadrolu Katolik manevi danışmanı tarafıma mentor olarak atandı. Ayrıca hastane stajı için ayrı süpervizyon verilmesi staj boyunca hastanedeki görüşmeler üzerine düşünme ve konuşma imkanı sağladı. Böylece hastanede Türk hastalarla yapılan 70'in üzerindeki manevi danışmanlık görüşmelerini mentor, staj süpervizörü, kurs süpervizörü ve protokol incelemesinde değerlendirme ve analiz etme fırsatı oldu.

Klasik KSA modeli, teori üniteleri, grupta öz deneyim üniteleri ve protokol/vaka analizlerinden oluşur.¹⁴ Söz konusu kursun bir diğer ayrıcalığı, tercihe göre yas veya palyatif alanında bir uzmanlık eğitimi ve sertifikası vermesiydi. Her iki konu için kurs boyunca seminerler, grup ve bireysel çalışmalar ile yazılı ödevler yapıldı.¹⁵

Eğitimin yapısı KSA modeline uygun olarak on kursiyer ve biri erkek biri kadın olmak üzere iki eğitimciden müteşekkildi. Eğitimcilerden biri yüksek teolog, süpervizör, KSA-eğitimcisi ve Federal Yas Birliği yöneticisi; diğeri diyakon, hastane manevi danışmanı, süpervizör, KSA-eğitimcisi ve Heidelberg KSA Enstitüsü yöneticisiydi. Kursiyerler, hastane, hospis, askeriye, cemaat, huzurevi gibi kurumlarda görevleri tamamen veya kısmen profesyonel manevi danışmanlık olan KİLİSE/din görevlileri/teologlardı. Kursiyerler arasında etnik ve mesleki açıdan farklı kimliklere sahip olarak, Hintli bir Katolik papaz, manevi bakım bilgisi ve deneyimi olmayan anestezi uzmanı bir doktor ile yurt dışından gelen Türk-Müslüman bir akademisyen olarak şahsım vardı.

13 Bkz. Z. Ağılkaya Şahin, *Manevi Bakım ve Danışmanlık*, (İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2017), 70.

14 Ayrıntılar için bkz. Ağılkaya Şahin, "Klinik Manevi Bakım Eğitimi - Almanya Örneği."

15 Bu bağlamda yas refakati eğitimi tercih edilerek Yas Refakati Federal Birliği (Bundesverband Trauerbegleitung (BV) E. V.) standartlarına göre verilen "Büyük Temel Yetkinlik" (Grosse Basisqualifizierung Nach BV-Trauerbegleitung-Standarts) sertifikası edinilmiştir.

Eğitimin İçeriği

KSA farklı eğitim içerik ve hedeflerle doldurulabilecek didaktik bir modeldir. Görüşme terapisi, grup dinamiği, sistem teorisi özellikleri, eğitim ve uygulamada yer edinmiştir.¹⁶ Söz konusu kursun da eğitim araçları serbest grup görüşmeleri (grup içerisinde öz deneyim), görüşme analizleri (uygulamadan getirilen somut olaylar/vakalar), teori üniteleri (yas/palyatif seminerleri, kursiyer sunumları) artı bireysel süpervizyonu. Pazartesi başlayıp Pazartesi biten her dönemin günlük programı bu şekilde olup her dönem haftalık raporun yazılmasıyla sona erdi. Bütün dönemler ise bitirme ödevi gibi düşünülebilecek bir sonuç raporu ile tamamlandı. Kurs, yaklaşık iki ayda bir gerçekleştirilen dönemlerde verildi ve bir yılda (Nisan 2016 - Nisan 2017) tamamlandı. Kursun her dönem/gün tekrarlanan programın içerikleri şöyleydi:

Açılış

Her gün, kısa bir sabah ritüeli denilebilecek, genellikle dini/manevi içerikli bir açılış ile başlıyordu. Hafta başında belirlenen her gün için bir kursiyer tarafından hazırlanan açılış, dua, dini/kutsal metin okuma, hikaye anlatımı, şarkı/ilahi söyleme/dinleme, meditasyon, tefekkür gibi farklı içeriklerle donatılıyordu.

Birinci haftanın başında kursiyerlerin öğrenme hedefleri paylaşıldı. Takip eden dönem ödevleri/raporlarında da öğrenme hedefinin gerçekleştirilmesinde kat edilen yol hakkında eğitimciler ve gruba bilgi aktarımında bulunuldu.

Olay İncelemeleri

Olay veya vaka incelemeleri (*Protokollbesprechung*), kursiyerin yapmış olduğu bir manevi danışmanlık görüşmesinin incelenmesini ifade eder. Her kursiyer, her dönemde kendi çalışma sahasından belirli bir şemaya göre¹⁷ kaydı tutulan bir veya iki adet görüşme örneği getiriyordu. Her gün, iki farklı kursiyer kendi vakasını/görüşmesini tanıtıyor, varsa görüşmesiyle ilgili bir sorusunu yöneltiyordu. Grubun geri kalanı, ilgi ve meraklarına göre bir kursiyeri ve vakasını seçiyor ve grup ikiye ayrılıyordu. Böylece beşer kişiden oluşan her grup, eğitimcinin birinin

16 Z. Ağilkaya Şahin, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori - Eğitim - Uygulama," (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014).

17 Verbatim veya görüşme protokolü olarak isimlendirilen bu kayıtların tutulma şemaları için bkz. Stollberg, *Seelsorge Praktisch*, 26; J. G. Emerson "Pastoral Psychology in the Dynamic of the New Millenium," *Pastoral Psychology*, 48/4 (2000): 251-291; örnekler için bkz. Z. Ağilkaya Şahin, *Manevi Bakım ve Danışmanlık*.

gözetim ve yönetiminde yazılı ve sözlü olarak aktarılan olayı belirli bir yöntemle göre analiz ediyordu. 90 dakika süren olay incelemesinden sonra ilgili kursiyer manevi danışmanlık faaliyeti, tutumu, artı ve eksileri hakkında gruptaki her kursiyerden ve eğiticiden geri bildirim ve baştaki sorusu için cevap alma imkanına sahip oluyordu.

Vaka analizleri manevi danışmanlık için eşsiz öğrenme fırsatları sunuyordu. Kursiyerler, sadece kendi vakalarından değil, başkalarının paylaştığı olaylar, grubun ve eğiticinin tepkileri, sergilenen manevi bakım tutum ve davranışlar hakkındaki düşünceleri, gözlem ve yorumları, KSA'nın ana fikirlerinden olan "kendi manevi danışmanlık anlayışını ve kimliğini geliştirme"¹⁸ hedefine büyük katkılar yapıyordu. İlâveten manevi danışmanlık adına gösterilen tutum ve davranışlar altında yatan kişisel duygu, motivasyon, kaygı ve hedeflerin de gün yüzüne çıkması ve kursiyerin kendisine bir ayna tutulması bakımından önemli bir öğrenme fırsatı sağlıyordu.

Bazı durumlarda olay incelemeleri yerine bir kursiyer meslek sahasıyla ya da mesleğinde özel bir an/anı ile ilgili bir sunum da yapabiliyordu. Bu bağlamda örneğin bir kadın papaz kursiyer, bir cenaze törenindeki konuşmasını etkileyici bir şekilde canlandırdı; doktor kursiyer, yanında getirdiği ameliyat araç gereçleriyle, paylaştığı fotoğraflarla hastanedeki görevini tanıttı; askeriyede manevi danışmanlık yapan papaz kursiyer, çeşitli operasyonlara çıkan bir askeri deniz birliğinin gemideki hayatı ve işini tanıtan bir sunum yaptı.

Öz Deneyim

Öz deneyim (*Selbsterfahrung*), manevi danışmanlık eğitimin diğer unsurları gibi 1970'lerdeki manevi danışmanlık hareketinden¹⁹ sonra devralınan kavramlardan biridir ve manevi danışmanlığın vazgeçilmez bir şartı sayılır.²⁰ Öz deneyim veya kendilik tecrübesi kendilerini psişik olarak hasta hissetmeyen, güçleri ve sınırlarını daha iyi tanımak isteyen yani kendileri hakkında daha çok şey öğrenmek isteyen insanların geçebilecekleri bir süreci ifade eder. Öz deneyimlerini geliştiren

18 Stollberg, özel görüşme, 28.04.2011; E. Hauschildt, "Seelsorge, Seelsorgelehre," *Theologische Realenzyklopaedie*, 31. Bd., 31-74, (Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000); E. Hauschildt, "Pastoral Practitioner," *Religion Past & Present*, IX, 597-598, (Leiden: Brill, 2011).

19 Manevi danışmanlık hareketi için bkz. Stollberg, *Therapeutische Seelsorge*; Ağılkaya Şahin, "Klinik Manevi Bakım Eğitimi - Almanya Örneği;" Ağılkaya Şahin, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori - Eğitim - Uygulama;" Ağılkaya Şahin, *Manevi Bakım ve Danışmanlık*.

20 Stollberg, *Therapeutische Seelsorge*, 33.

insanlar iletişim becerilerini ve kendilik algılarını yükseltme imkanına kavuşurlar. Bunlar ise onlara genel yaşam problemleriyle daha iyi bir başa çıkma yeteneği kazandırır. Bütün bunlar ise karşılıklı olarak bir ötekiyle yani grup içindeki etkileşim ve iletişim ile sağlanır.²¹ Bu sebeple eğitimde kursiyerlerin grup içerisinde gösterdikleri veya göstermedikleri duygu, jest, mimik ve konuşmaları değerlendirilir. Bu yapılırken de bilinçli ve bilinçdışı süreçlere dikkat edilir ve kişi başkalarının aynasında kendini (örneğin, ön yargılarını, korkularını, öfkelerini) görme imkanı bulur. Pratik olarak bunun anlamı, adayların kendi kriz tepkilerini tanıması, agresyon, yas, vb. ile nasıl başa çıktıklarını gözlemlemesidir ki kendine ait duyguları karşısındaki muhatabına aktarmasını, ayırtılabilsin.²² Bunun için kursiyerler psikoterapi eğitimi almış tecrübeli kurs yöneticileriyle desteklenir (süpervizyon).²³

Öz deneyim bir başka ifadeyle “serbest grup görüşmesi”, bütün kursiyerlerin kendi duygu ve düşüncelerini paylaştıkları bir zaman dilimidir. Kursiyerin kendi güçlü ve zayıf yönlerini keşfetmesi, bunlar üzerinde çalışması ve grubun korunaklı ortamında açığa çıkarıp grup ile birlikte gözden geçirmesi daha sonraki meslek hayatında karşılaşılabilecek durumlara karşı bir hazırlık aşamasıdır adeta.

Kursta, on kursiyerin tamamına her gün 90 dakika kendilerinin gündeme getirdiği bir konu, soru, sorun, düşünce, duygu, ihtiyaç vb. hakkında serbestçe duygu ve düşünce paylaşımında bulunma imkanı veriliyordu. Eğitimcilerin az müdahale ettikleri bu ortamda çatışmalar, duygu boşalmaları, duygu/düşünce/inanç/ibadet farklılıkları/çatışmaları şeklinde kendini gösteren hareketli bir grup dinamiği oluşuyordu.

Öz deneyim grubu/ünitesi, klinik manevi bakım eğitimlerinin en can alıcı noktalarıdır. Bu kısımda kursiyerlerin duygularına derinlemesine inilir ve er ya da geç sıra her katılımcıya ve onun hikayesine gelir. Bu ise sancılı bir süreçtir ve katılımcılar bundan kaçınmak ister. Ancak eğitimcilerin uzman yönlendirmeleri, müdahaleleri, soruları, tespitleri ve yorumlarıyla her katılımcının hassas noktaları gün yüzüne çıkar.

Söz konusu eğitimde tamamı Hristiyan olan bir grupta Türk-Müslüman kimliği ile bulunmak bütün gruba çatışmalı bir öz deneyim tecrübesi yaşatmıştır.²⁴

21 Klessmann, *Seelsorge*, 449.

22 Ağılkaya Şahin, “Klinik Manevi Bakım Eğitimi - Almanya Örneği.”

23 G. Mahlke, özel görüşme, 20.04.2011; B. Denkers, özel görüşme 15.09.2011; M. Klessmann ve D. Stollberg, özel görüşme 28.04.2011; Hauschildt, “Pastoral Practitioner,” Ziemer, *Seelsorgelehre*.

24 Çatışmalar din, kültür, siyasi görüş çerçevesinde olmuş olup zaman zaman zaman Islamofobik ve zefonofobik tavırlar da içermiştir.

Seminer ve Faaliyetler

Kursta verilen seminerler klinik manevi bakımla ilgili olmakla beraber çoğunlukla kursun ikinci sertifikası konusu olan yas ve palyatif hakkındaydı. Teorik seminerlerin yanı sıra uygulamalı etkinlikler de (bibliyodrama, labirent çalışması) yapıldı. Seminerleri veren kısmen Pastoral Psikoloji Merkezinin bünyesindeki yöneticiler, çoğunlukla ise farklı kurumlardan davet edilen uzmanlardı. Faaliyet ve seminerler, İslam-Hristiyanlık-Musevilik olmak üzere farklı dinlerde manevi bakım/yas/ölüm konuları, palyatif bakım/tıp, psiko-onkoloji, maneviyat, psiko-travmatoloji, etik, bibliyodrama, kültürler arası manevi danışmanlık, seküler ve dini veda ritüelleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsadı. Faaliyetler çoğunlukla interaktif ve kreatif bir şekilde yapılarak (manevi egzersizler, fiziksel/zihinsel/sanatsal egzersizler, danslar, meditasyon, vs.) katılımcılara farklı tecrübeler yaşattı. Dört dönem boyunca verilen seminerler/faaliyetler ve konuşmacıları şu şekildeydi:

- *Genogram Çalışmasına Giriş*, A. Methfessel, Teolog, Pastoralpsikolog, KSA Eğitmeni (DGfP), Yas Refakati Federal Birliği Eğitmeni, Hattingen Pastoral Psikoloji Merkezi yöneticisi
- *İslamiyet'e Göre Manevi Bakım*, Dr. E. Begic, Osnabrück Üniversitesi, Kültürler Arası İslam Araştırmaları Merkezi
- *Duygular*, S. Dreger, Teolog, Pastoralpsikolog, KSA Eğitmeni (DGfP)
- *Palyatif Bakım*, K. Ruth, Hasta Bakımı, Palyatif Bakım
- *Palyatif Tıp*, Dr. M. Thöns, Palyatif Tıpçı
- *Museviliğe Göre Manevi Bakım*, I. Schillor, Halow Jewish Community Hahamı (Kadın)
- *İncile-Hristiyanlığa Göre Manevi Bakım*, Prof. Dr. D. Bell, Rheinland-Westfalen-Lippe Protestan Yüksek Okulu
- *Psiko-Onkoloji*, S. Hoffmann, Medcompetence, Pedagog, Psiko-onkoloji, Palyatif Refakat, Danışmanlık, Eğitim, Psikoterapi
- *Palyatif Bakımda Çocuklar*, S. Hoffmann, Medcompetence, Pedagog, Psiko-onkoloji, Palyatif Refakat, Danışmanlık, Eğitim, Psikoterapi
- *Multi-Profesyonel Ekipte Çalışma*, S. Hoffmann, Medcompetence, Pedagog, Psiko-onkoloji, Palyatif Refakat, Danışmanlık, Eğitim, Psikoterapi
- *Maneviyat*, S. Noesser, Maneviyat ve Yetişkin Eğitimi Enstitüsü, Teolog, Psikoterapist

- *Labirent Çalışması* (Uygulama), S. Noesser, Maneviyat ve Yetişkin Eğitimi Enstitüsü, Teolog, Psikoterapist
- *Aktarım ve Karşı Aktarım*, S. Dreger, Teolog, Pastoralpsikolog, KSA Eğitmeni (DGfP)
- *Spiritüel Bakım (Spiritualcare)*, Prof. T. Roser, Münster Üniversitesi, Teolog, Din Eğitimi, Uygulamalı Teoloji
- *Psiko-Travmatoloji*, A.-C. Boddenberg, İlk Yardım Manevi Bakım Koordinatörü (Leverkusen), Psiko-Travmatoloji
- *Hastanede Etik*, W. Ranft, Protestan Rahip, Hastane Manevi Danışmanı
- *Bibliyodrama Çalışması* (Uygulama), W. Grauhl, K. Bossow, Bibliyodrama Birliği
- *Çocuklarda Yas Refakati*, A. Wagner, Diyakon, Yas Refakati Federal Birliği Yönetim Kurulu Üyesi, Manevi Danışman (DGfP)
- *Gençlerde Yas Refakati*, A. Wagner, Diyakon, Yas Refakati Federal Birliği Yönetim Kurulu Üyesi, Manevi Danışman (DGfP)
- *Seküler ve Hristiyan Veda Ritüelleri*, C. Ose, Manevi Danışman (DGfP)
- *Yas Refakatinde Kültürler Arası Yeterlik*, Yas Refakati Federal Birliği Kongresi (Konuşmacılar Dr. E. Begic, Prof. Dr. H. Mogge-Grotjahn, B. Schaefer)

Süpervizyon

Süpervizyon, deneyimli meslek sahiplerinin, kendilerinden daha az deneyimli meslek elemanlarını mesleğe hazırlamada ve uygulama yaşantılarını zenginleştirmede destekleyici ve değerlendirci bir süreçtir.²⁵ Süpervizyon ile kişiye mesleki tatmin ve yetkinliğin sağlanması ve sürdürülmesi ve bunun yollarının gösterilmesi hedeflenir. Bu destekleyici süreçte ilgi mesleki role yöneliktir ve konu, kişinin çalıştığı kurum veya organizasyonda rolünü bulması, sınırlarını nasıl belirleyeceği ve yeteneklerini nasıl geliştirebileceğidir.²⁶

Söz konusu eğitimin birinci dönemde her katılımcı iki eğitimciden birini kendine süpervizör olarak seçti ve her katılımcı, her biri 50 dakika olan toplam altı süpervizyon alma hakkına sahipti. Bu görüşmelerde kursiyer, süpervizörüyle mesleki, kişisel veya danışmak/konuşmak istediği her hangi bir soru, sorun veya konu etrafında konuşma imkanı buluyordu.

25 J. M. Bernard ve R. K. Goodyear, *Fundamentals of Clinical Supervision*, (MA: Pearson. 2004), aktaran B. Meydan ve M. Koçyiğit Özyiğit, "Süpervizyon İlişkisi: Psikolojik Danışma Süpervizyonunda Kritik Bir Öğe," *Ege Eğitim Dergisi*, 17/1 (2016): 225-257.

26 Ağılkaya Şahin, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori - Eğitim - Uygulama."

Bireysel/Grup Çalışmaları

Kurs boyunca kursiyerlerin küçük gruplar halinde ya da bireysel olarak bir sunum, yazılı bir ödev, dönem/sonuç raporu, gruba yönelik bir etkinlik hazırlama gibi ödevleri vardı. Bu çalışmalar daha sonra bir etkinlik ya da sunum şeklinde bütün gruba paylaşıldı ve/veya eğitimcilere yazılı olarak teslim edildi. Sunum konuları arasında şunlar bulunuyordu:

- Kayıp ve Yas Konularına Sistemik Bakış
- Palyatif Bakım - Ağır Hasta ve Ölmekte Olanların Bakımı İçin Bir Yaklaşım
- Tanınmayan Yas
- İntihar
- Genogram Çalışması Paylaşımları
- Maneviyata Yönelik Etkinlikler

Bu çalışmaların sonuncusu kültürler-dinler arası maneviyat konulu bir etkinlikti. İkışerli-üçerli gruplar halinde hazırlanan maneviyat ünitesinde, interaktif, dini, yaratıcı etkinlikler, paylaşımlar, okumalar, egzersizler, vb. yapıldı. Bu bağlamda farklı bir kültürel ve etnik kökene sahip olan Hintli Katolik papaz ile Türk-Müslüman katılımcı olarak gruba kültürler-dinler arası manevi bir program sunduk. Amaç, gruba Türk-Hint kültüründen ve Hristiyan-Müslüman inancından izler taşıyan manevi bir tecrübe yaşatmaktı. Etkinliğe eşlik eden metinleri içeren, kavramları açıklayan ve görselleri anlatan bir doküman (handout) hazırlandı ve kursiyerlere dağıtıldı. Program akışı şu şekildeydi:

- Üç semavi dini kapsayacak bir selamlama
- Fatiha suresinin Almanca mealini okuma
- Tasavvuf ve tasavvufi yol hakkında manevi atmosfer içinde bir okuma
- Tasavvuf müziği eşliğinde sema gösterimi (video)
- Semazenlerin duruşlarının açıklanması ve semaya katılım
- Lotus pozisyonunda yerde oturma ve meditasyona hazırlık
- Hint meditasyon müziği dinletisi
- Katolik papazdan dini metin okuma
- Meditasyon için tespih dağıtımı
- Dini inanca ve tercihe göre sessiz zikir
- Papaz tarafından dokunarak bireysel kutsama
- Genel kutsamayla kapanış

Etkinlik sonunda grubun kültürler-dinler arası anlamlı bir manevi tecrübe yaşadığına dair geri bildirimler alınmıştır.²⁷

Ödev ve Rapor Yazımı

Eğitim boyunca kursiyerler bir takım yazılı görevlerden sorumluydu. Bunların bir kısmı seminer konularını içeren ve palyatif veya yas refakatinde alınacak ilave sertifika için gerekli ödevlerken, bir kısmı asıl eğitimin dönem ve sonuç raporlarını kapsıyordu.

Dönem raporları, her dönemin sonunda iki hafta içinde her iki eğitimciye gönderilmesi gereken ve şu başlıklardan oluşan yazılı ödevlerdi:

- Neler yaşadım ve öğrendim?
 - Ünitelerde
 - Grup içi öz deneyimde
 - Vaka analizlerinde
 - Diğer ünitelerde
 - Bireysel süpervizyonda
 - Kendilik ve öteki algısında (mutabakatlar, farklılıklar, bilinenler, yeni olanlar)
 - Maneviyatımda
- Grup ve ben
 - Grup içinde nasıldım
 - Her bir katılımcıyla ilişkim nasıldı
 - Eğitimcilerle ilişkim nasıldı
- Öğrenme hedefimle ilgili çalışmam
 - Öğrenme hedefim nedir
 - Bu konuda hangi adımları attım
 - Nasıl gelişti
 - Hangi gelişmeleri hedefliyorum

27 Kurs yetkililerinin talebi üzerine bu etkinliğin İslami kısmının kısa bir şekli Alman Pastoral Psikoloji Birliğinin 2018 kongresinde yapılmıştır.

- Başka söylemek istediklerim ...

Dört dönemin sonunda mezun olabilmek için kursiyerlerin ayrıca yazmaları gereken sonuç raporunun bölümleri ise şu başlıklardan oluşuyordu:

- Kursu ve ayrı ayrı her bir kurs unsurunu nasıl yaşadım ve kendim için verimli kıldım?
- Ayrı ayrı grup üyeleriyle ilişkiimi şimdi nasıl değerlendiriyorum? Her bir kurs arkadaşınız için bir geri bildirim yazınız.²⁸
- Eğitimcilerle aram nasıldı?
- Manevi danışmanlık anlayışım nasıl gelişti? Bana “manevi danışmanlık nedir?” diye sorsalar, şu şekilde cevap verirdim ...
- Hangi konular üzerinde çalışmaya devam etmek istiyorum?

Neticede mezun olabilmek ve yas refakati konusunda belge alabilmek için her bir kursiyer toplamda şu çalışmaları yazılı olarak teslim etmesi gerekiyordu:

- Dönem (3 adet) ve sonuç raporu (1 adet)
- Genogram çalışması değerlendirmesi
- “Yas ve ölüm konusuna yaklaşımım” konulu, her dönem sonunda yazılan 1-2 sayfalık metin (4 adet).
- Sunum tam metin (dönem başında belirlenen ve sunulan konular hakkında)

Böylece kurs tamamlandığında aşağıdaki sayıda ünite/saat çalışma yapılmıştır:

- 144 ünite grup çalışması (45'er dakika)
- 84 ünite manevi danışmanlık çalışması (45'er dakika)
- 60 ünite bireysel çalışma
- 6 ünite bireysel süpervizyon (50'şer dakika)

Değerlendirme

Türkiye'de manevi bakım ve danışmanlık alanında bir yandan yüksek lisans programları, bilimsel etkinlikler, akademik çalışmalar bir yandan da farklı kurumlarda başlatılan hizmetler yürütülürken alanın eğitim yönünün gölgede kaldığı söyle-

28 Kurs sonunda her kursiyer, seçtiği iki kişinin kendisi hakkında yazdığı bu geri bildirimleri dinledi.

nebilir. Gerek alanla ilgili açılan yüksek lisans programları gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi personeline verdiği eğitim, özellikle manevi bakım ve danışmanlık alanında profesyonel eğitim ve pratik tecrübeli öğretim üyeleri yönünden zayıftır. Bununla birlikte eğitim şeklinin ağırlıklı olarak teoriye dayanması manevi bakım eğitimlerinin işlevselliğini düşürmektedir.

Türkiye'deki eğitimler ile yurt dışındaki klinik manevi bakım eğitimleri kıyaslandığında, klinik eğitimlerin ülkemizdeki eğitim anlayışından temelde çok farklı olduğu görülmektedir. Öncelikle müfredata bakıldığında ülkemizdeki eğitimlere teorik derslerin hakim olduğu görülmektedir. Yaklaşık benzer içeriklere sahip yüksek lisans programları ilk açıldıkları dönemlere göre iyileştirilmiş olarak geliştiği, uygulama ve psikoloji içerikli derslere yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu olumlu bir gelişme olarak görülebilse de burada "manevi danışmanlık uygulamaları" gibi isimli derslerin içeriğinin nasıl olduğu ve özellikle danışmanlık, bireyi tanıma yöntem ve teknikleri gibi psikoloji derslerinin yetkin uzmanlar tarafından verilmesi önem taşımaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının sunduğu eğitim programı konular bakımından daha derinlemesine bir eğitim vermeyi hedefliyor gibi görünse de burada da uygulama derslerinin olmayışı dikkat çekmektedir. Başkanlık bu açığın farkında olarak en azından önceki mezunların ve sahada çalışanların tecrübe paylaşımlarına yer vermektedir.

Yurt dışında ve ülkemizdeki eğitimlerin anlayış farkının ortaya çıktığı bir diğer nokta ülkemizdeki derslerin klasik eğitim/öğretim şeklinde (bir öğretici ve karşısında bir sınıf) verilirken yurt dışındaki klinik eğitimlerin klinik, yani empirik karakteri ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan yurt dışında derslerin "verildiğini" söylemek pek doğru olmamaktadır. Öğrenme burada bir sınıf düzeni içinde değil, grup içinde karşılıklı etkileşim ve iletişim içinde, eğitimcilerin de grubun bir üyesi olarak, önceden belirlenmiş, takip edilen bir müfredat olmadan, tamamen grup dinamiği ve olay incelemelerinin sunduğu içeriklerle gerçekleşmektedir. Grubun sınıf/sıra düzeni yerine bir daire içinde önlerinde hiç bir şey olmadan oturmaları da hedeflenen etkileşim ve iletişimi desteklemek amacıyla.

Bu bakımdan klinik manevi bakım eğitimlerinin iki önemli unsuru burada ön plana çıkmaktadır. Birincisi eğitimlerde grup içinde yapılan vaka analizleri hem uygulamayı yapan adaya hem de geri bildirimde bulunan diğer adaylara önemli katkılar yapmaktadır. Manevi danışman adayı uygulamasındaki tutum ve davranışlarının nasıl algılandığı konusunda gruptan geri bildirim alırken eğitimcilerinin de soru ve görüşleriyle bu tutum ve davranışlarının altındaki bilinç altı süreçlerini görme imkanı doğmaktadır. Böylece vaka analizlerinde sadece belirli

bir olayın incelenmesi değil ilgili adayın kendi, hizmeti, maneviyatı, motivasyonu, kaygıları gibi çok geniş bir yelpazeye ilişkin iç görü kazanma imkanına sahip olmaktadır. Ayrıca kursiyerin sunduğu örnekteki olası tereddütlerinin grubun algısı ve değerlendirmesiyle giderilme şansı olmaktadır. Bu da adayın uygulamalarındaki tutum ve davranışlarında uygun bir yöntem izleyip izlemediğini, değiştirmesi ve üzerinde çalışması gereken noktaları göstermektedir.

Ülkemizdeki eğitimler bir staj ya da uygulama ortamı sunmadığı için öğrencilerin alanla ilgili (varsa) tecrübelerini değerlendirme imkanı da olmamaktadır. Üniversitelerdeki alanla ilgili mevcut yüksek programları incelendiğinde uygulama ya da staj imkanlarına rastlanılmamaktadır. Staj imkanı olmasa da yaparak öğrenme ilkesini derslerde rol oyunlarıyla da gerçekleştirmek mümkündür. Böyle bir yöntemin öğrencilere oldukça etkili bir öğrenme sağladığı tecrübe ile sabittir. Bunun için elbette ilgili öğretim üyesinin teorik ve pratik olarak manevi danışmanlık alanında deneyim sahibi olması gerekir.

Yurt dışındaki klinik manevi bakım eğitimlerinin öne çıkan ikinci unsuru öz deneyim veya kendilik tecrübesidir. Manevi bakım ve danışmanlıkta duyguların çok önemli olması bakımından eğitimde de kursiyerlerin duyguları ve tepkileri büyük önem taşımaktadır. Grubun korunaklı ortamında örneğin daha önce bilincinde olunmayan ya da olunup da dışı vurulamayan kaygılar, özlemler, sorular dile gelebilmektedir. Böylesine bir kendilik tecrübesi veya öz deneyim ise manevi danışmanlık görüşmelerinde muhatapların duygularını tanıma ve açığa çıkarmada büyük faydaları olmaktadır. Kendilerini tanımaya, manevi danışmanlık için dini/manevi motivasyon ve tutumlarının bilincine varmaya yarayan ders içeriklerinin öğrenciler için büyük kazanımlar getirdiği yine tecrübe ve öğrencilerimin geri bildirimleri ile sabittir.

Ülkemizdeki manevi bakım ve danışmanlığın mevcut durumunu doğal karşılamak gerekir. Çünkü alan, ülkemiz açısından henüz gelişim aşamasındadır, dolayısıyla alanla ilgili profesyonel eğitim ve tecrübe sahibi uzman öğretim üyelerinin de zamanla artacağı ümit edilmektedir. Bu açıdan Almanya'da klinik manevi bakım eğitimi büyük bir öneme sahiptir. Teoriyi uzmanlar tarafından öğrenmiş olmak, bizzat uygulamaya katılıp tecrübe kazanmış olmak Türkiye'de bu alanda verilen ders ve eğitimleri zenginleştirerek bu alanda hizmet verecek kişilerin yetiştirilmesine önemli bir katkı yapmaktadır. Ayrıca farklı ortam ve kurumlardaki manevi danışmanlık uygulamalarına da alt yapı sağlamaktadır.

Son olarak yurt dışındaki bazı gelişmelere değinmek faydalı olacaktır. Avrupa'daki hali hazırdaki mevcut Müslüman sayısı ve bu sayının giderek artması, göç dal-

galarıyla İslam dinine mensup ve farklı etnik ve kültürel kökenden gelen insanların artması ve özellikle de bu insanların zor şartlarda bulunması Hristiyanlar tarafından Hristiyanlara verilen manevi bakım ve danışmanlık hizmetlerinin genişletilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Almanya'da manevi danışmanlık yetkilileri ve uzmanları tarafından sıkça dile getirilen bu ihtiyaç farklı din ve kültüre sahip kişilerin manevi bakım ve danışmanlık eğitimlerine nasıl dahil edileceği sorununun gündeme getirmektedir. Örneğin, bu makalede de anlatıldığı üzere klinik manevi bakım merkezleri genellikle Hristiyan karakterini vurgulayarak din ve kültürler arası bir yapılanmaya gitmekte çekincelerini bildirmektedirler. Almanya'da bu tür bir açılıma hazır olan çok az sayıda merkez bulunmaktadır. Sorun sadece temel eğitimin verilmesiyle kalmayıp ileriki aşamaları (süpervizyon, eğitimlik eğitimi) da kapsadığı için konu Alman Pastoral Psikoloji Birliği kongrelerinde tartışılır hale gelmiştir. Pastoral psikolojik yaklaşımın farklı din ve kültürlerle uygulanabilir ve uyarlanabilirliğini savunanların karşısında Birliğin Hristiyan profilini koruması gerektiğini savunanların tartışmalarının nasıl neticeleneceğini zaman gösterecektir. Ancak Birliğin kongrelerine farklı din ve kültürlerden konuşmacılar davet etmesi, onlardan KSA eğitimine katılanların tecrübelerine yer vermesi gelecekte farklı din ve kültürlerle mensup adayların daha çok merkez tarafından kabul edileceği ve Birlik içinde de bu yönde bir kararın alınacağını ümit ettirmektedir.

Müslümanların fahri manevi danışmanlık pozisyonları yerine profesyonel hizmet vermek (ve almak) amacıyla KSA'lara daha fazla rağbet etmesi Alman pastoral psikoloji dolayısıyla da DGfP çevrelerinde dönüşümlere yol açacağı kaçınılmaz gözükmektedir. Bu da Alman manevi bakım alanında İslami görüş ve uygulamalarının yer almasına katkı sağlayacağı gibi ülkemizde de geliştirilecek Türk-İslam değerlerine uygun bir klinik manevi bakım eğitim modeli için kapılar açacaktır.

Kaynakça

- Ağılkaya Şahin, Z. "Klinik Manevi Bakım Eğitimi - Almanya Örneği." *Journal of Intercultural and Religious Studies*, 7 (2014a): 37-59.
- Ağılkaya Şahin, Z. "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori - Eğitim - Uygulama." Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014b.
- Ağılkaya Şahin, Z. *Manevi Bakım ve Danışmanlık*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2017.
- Bernard, J. M. ve R. K. Goodyear. *Fundamentals of Clinical Supervision*. MA: Pearson, 2004.
- Deutsche Gesellschaft für Pastoralpsychologie (DGfP), erişim 20 Temmuz, 2018. <https://www.pastoralpsychologie.de>.
- Emerson, J. G. "Pastoral Psychology in the Dynamic of the New Millenium." *Pastoral Psychology*, 48/4 (2000): 251 - 291.

- Fahlbusch, E. "Praktische Theologie." *Taschenlexikon Religion und Theologie*, 5. Bd., 124-129, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983.
- Frielingdorf, K. "Seelsorgeausbildung." *Lexikon für Theologie und Kirche*, 9. Bd., 388-389, Freiburg: Herder, 2000.
- Gestrich, R. "Aus - und Fortbildung für Krankenhausseelsorge." *Handbuch der Krankenhausseelsorge*, M. Klessmann. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.
- Hauschildt, E. "Seelsorge, Seelsorgelehre." *Theologische Realenzyklopaedie*, 31. Bd., 31-74, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000.
- Hauschildt, E. "Pastoral Practitioner." *Religion Past & Present*, IX, 597-598. Leiden: Brill, 2011.
- Hiltner, S. *Religion and Health*. New York: Macmillan, 1943.
- Hiltner, S. *Pastoral Counseling*. New York & Nashville: Abingdon, 1949.
- Johnson, P. E. *Psychology of Pastoral Care*. New York, Nashville: Abingdon, 1953.
- Klessmann, M. *Seelsorge*. Neukirchen - Vluyn: Neukirchener, 2010.
- Klessmann, M. "Pastoral Care for the Sick." *Religion Past & Present*, IX, 591-592. Leiden: Brill, 2011.
- Meydan, B. ve M. Koçyiğit Özyiğit. "Süpervizyon İlişkisi: Psikolojik Danışma Süpervizyonunda Kritik Bir Öğe." *Ege Eğitim Dergisi*, 17/1 (2016): 225 - 257.
- Schmid, G. "Pastoralpsychologie." *Lexikon für Theologie und Kirche*, 7. Bd., 1441-1443. Freiburg: Herder, 1998.
- Stollberg, D. *Therapeutische Seelsorge*. München: Kaiser, 1969.
- Stollberg, D. *Seelsorge praktisch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1970.
- Stollberg, D. "Was ist Pastoralpsychologie 1992?" *Wege zum Menschen*, 45 (1993): 168-172.
- Thornton, E. E. *Professional Education for Ministry. A History of Clinical Pastoral Education*. Nashville: Abingdon, 1970.
- Winkler, K. *Seelsorge*. Berlin, New York: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000.
- Wittrahm, A. *Seelsorge, Pastoralpsychologie und Postmoderne*. Stuttgart: Kohlhammer, 2001.
- Ziemer, J. *Seelsorgelehre*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000.

Görüşülen Kişiler

- Denkers, B. 15.09.2011.
- Klessmann, M. 28.04.2011.
- Mahlke, G. 20.04.2011.
- Stollberg, D. 28.04.2011.